

Harcerski Instytut Badawczy

Metoda harcerska w praktyce

KOMUNIKAT Z BADAŃ nr 4/2020

Koordynator projektu badawczego: phm. Paulina Król

Współpracownicy: hm. Justyna Sikorska, phm. Dominika Moskal, phm. Marta Rybak, phm. Urszula Warchocka, pwd. Joanna Kulisiak-Kaźmierczak, pwd. Maciej Lipiński, pwd. Katarzyna Mikołajczyk

Opracowanie komunikatu z badania: phm. Paulina Król

Wsparcie techniczne i realizacja badania: phm. Paulina Król

Dane tabelaryczne: phm. Piotr Kołodziejczyk

Przedruk i rozpowszechnianie tego materiału w całości wyłącznie za zgodą Harcerskiego Instytutu Badawczego ZHP, cytowanie fragmentów opracowania oraz danych empirycznych wymaga podania źródła.

Warszawa, sierpień 2020

Spis treści

Wprowadzenie	3
Metodologia i ważenie danych	4
Działanie drużyn	5
Typ drużyn	5
Ciąg wychowawczy	6
Historia i obrzędowość	7
Integracja	8
HALiZ	8
Instrumenty metodyczne	9
Kadra drużyny	10
Działanie zastępów	11
Funkcjonowanie zastępów	11
Zbiórki zastępów	13
Obrzędowość zastępu	17
Funkcyjni w zastępie	18
Samopoczucie w zastępie	19
Stopnie i sprawności	20
Stopnie harcerskie	20
Motywacja do zdobywania stopni harcerskich	22
Atrakcyjność stopni harcerskich	24
Sprawności	25
Motywacja do zdobywania sprawności	26
Atrakcyjność sprawności	27
Podsumowanie	28
Źródła internetowe	29
Spis tabel	29
Spis wykresów	29

Wprowadzenie

Na cykl badań związanych z metodą harcerską składają się trzy badania dotyczące: pracy zastępów, drużyny oraz realizacji stopni i sprawności. Badania te miały na celu poznanie jak metoda harcerska sprawdza się w praktyce.

Badanie drużyn poruszało aspekty związane z funkcjonowaniem drużyn, zachowaniem ciągu wychowawczego czy wykorzystaniem instrumentów metodycznych. W badaniu zastępów skupiono się m.in. na zbiórkach zastępu, obrzędowości oraz samopoczuciu członków w zastępie. Trzecie badanie poruszało tematy związane ze zdobywaniem stopni i sprawności.

Cykl badań członków drużyn został przeprowadzony dwuetapowo - pierwszy raz na Zlocie Związku Harcerstwa Polskiego - Gdańsk 2018 (podczas którego zostały przeprowadzone badania dotyczące pracy drużyny oraz stopni i sprawności) oraz drugi raz po Zlocie ZHP, od 16.09. do 04.11.2018 r. W zależności od badania, wzięła w nim udział inna liczba osób. Przedstawiono to w tabeli 1.

Tab. 1. Liczba uczestników badania

Badanie	Złot ZHP 2018		Jesień 2018		Razem pełnych ankiet
	Liczba w pełni wypełnionych ankiet	Liczba częściowo wypełnionych ankiet	Liczba w pełni wypełnionych ankiet	Liczba częściowo wypełnionych ankiet	
Drużyna	233	452	769	786	1002
Stopnie i sprawności	246	652	597	658	843
Zastępy	-	-	406	478	406
Razem	479	1104	1772	1922	2251

Metodologia i ważenie danych

Zebrane dane zostały wstępnie przeanalizowane i zważone w taki sposób, aby odzwierciedlić strukturę członków ZHP ze względu na wiek oraz płeć. W wyniku tej procedury odrzucono część ankiet ze względu na niską liczebność w grupie wiekowej poniżej 10 lat w stosunku do danych systemu ewidencji. Odrzucono również część ankiet w grupie wiekowej powyżej 21 lat ze względu na fakt, iż członkami drużyn nie są zazwyczaj osoby powyżej 21 roku życia. Finalnie, do analiz wykorzystano dane dla osób w wieku 11-21 lat.

Rozkład podstawowych danych demograficznych po ważeniu w poszczególnych badaniach przedstawiono w tabeli 2.

Tab. 2. Metryczka

Zmienne		Liczebność (ważona)		
		Drużyna	Stopnie i sprawności	Zastępy
płeć	mężczyzna	343	282	154
	kobieta	512	421	230
wiek	11-13	382	314	172
	14-16	281	231	126
	17-19	147	121	66
	20-21	44	36	20
drużyna	harcerska	328	38	167
	starszoharcerska	256	251	90
	wędrownicza	81	210	13
	wielopoziomowa	186	49	114
	nie dotyczy	4	152	0
stopień harcerski	brak	240	168	106
	och./mł.	145	121	56
	trop./wyw.	149	141	72
	pion./odkr.	113	85	63
	sam./ćw.	130	119	51
	HO	70	64	36
	HR	7	5	1
Razem		855	703	384

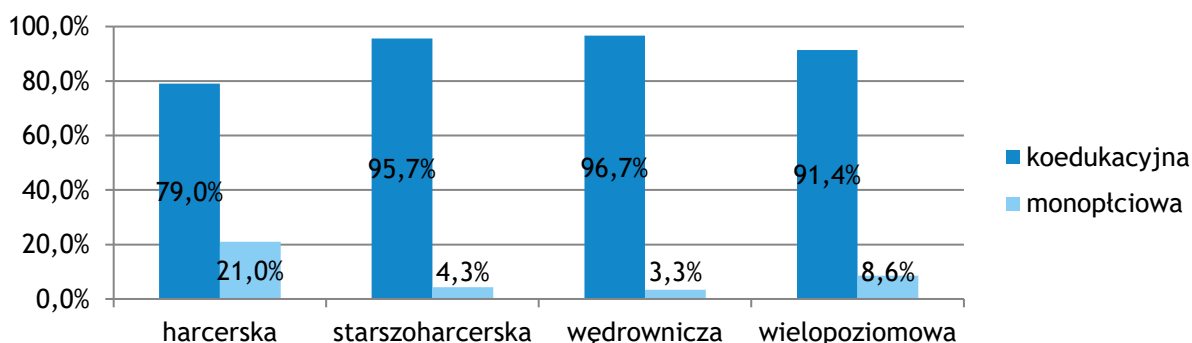
Przy tak przeliczonej próbie możemy stwierdzić, że jest ona reprezentatywna w znaczeniu przedmiotowym dla członków ZHP w wieku lat 11-21 lat posiadających dostęp do Internetu.

Działanie drużyn

Typ drużyn

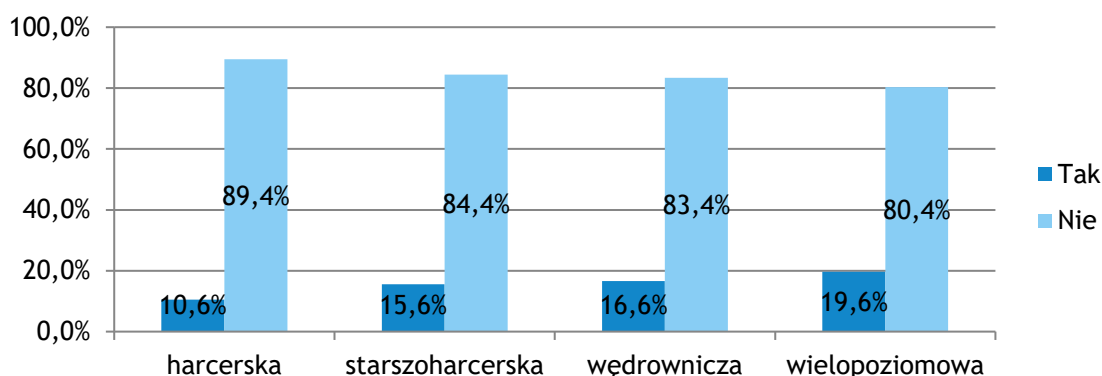
Działanie ZHP opiera się na działaniu podstawowych jednostek organizacyjnych, jakimi są drużyny. Mogą być one zarówno koedukacyjne, jak i mono płciowe (Wyk. 1).

Wyk. 1. Profil drużyn

Zdecydowana większość drużyn, które wzięły udział w badaniu, jest koedukacyjna - aż 88,5% drużyn jest koedukacyjnych, a zaledwie 11,5% jest mono płciowych. W przypadku drużyn starszoharcerskich, wędrowniczych oraz wielopoziomowych, stosunek drużyn koedukacyjnych do mono płciowych jest zbliżony - ponad 90% drużyn było koedukacyjnych. Jedynie w pionie harcercskim znacznie więcej w porównaniu do innych pionów jest drużyn mono płciowych, bo aż 21%.

Okazało się, że praca ze specjalnościami nie jest częsta (Wyk. 2).

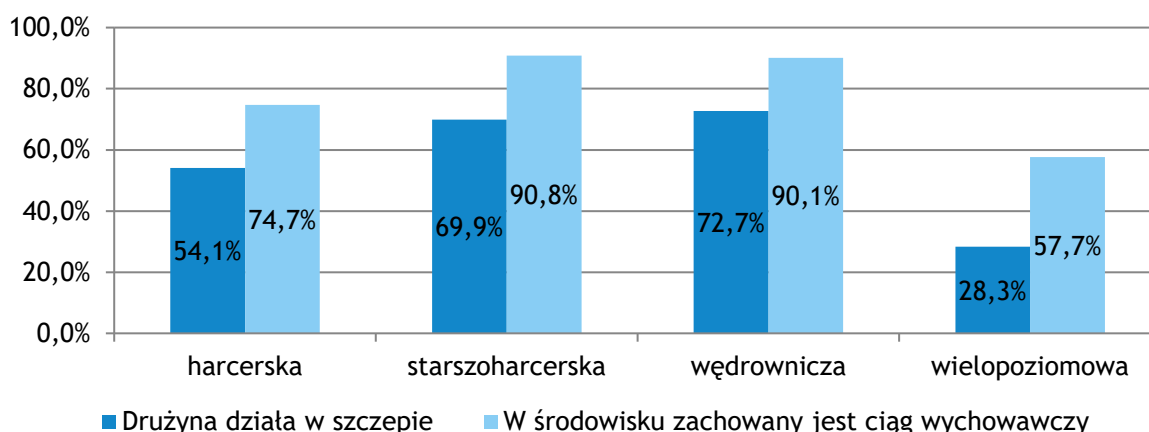
Wyk. 2. Drużyny specjalnościowe

Niezależnie od metodyki, przynależność do drużyny specjalnościowej jest mniejszością - w żadnym wypadku nie osiągnęła nawet 20%. Przynależność do drużyny specjalnościowej w żadnej metodyce nie była spotykana częściej niż w pozostałych.

Ciąg wychowawczy

Działanie środowisk harcerskich powinno umożliwiać harcerzom uczestnictwo w zbiórkach dostosowanych do odpowiedniej metodyki. Zapewniać to powinno zachowanie ciągu wychowawczego, który powinny zapewniać szczepy lub ewentualnie środowiska harcerskie. Czy jest tak w rzeczywistości? Okazuje się, że ponad połowa respondentów zaznaczyła, że ich drużyna działa w szczepie, a prawie $\frac{3}{4}$ - że w ich środowisku zachowany jest ciąg wychowawczy (Wyk. 3).

Wyk. 3. Zachowanie ciągu wychowawczego

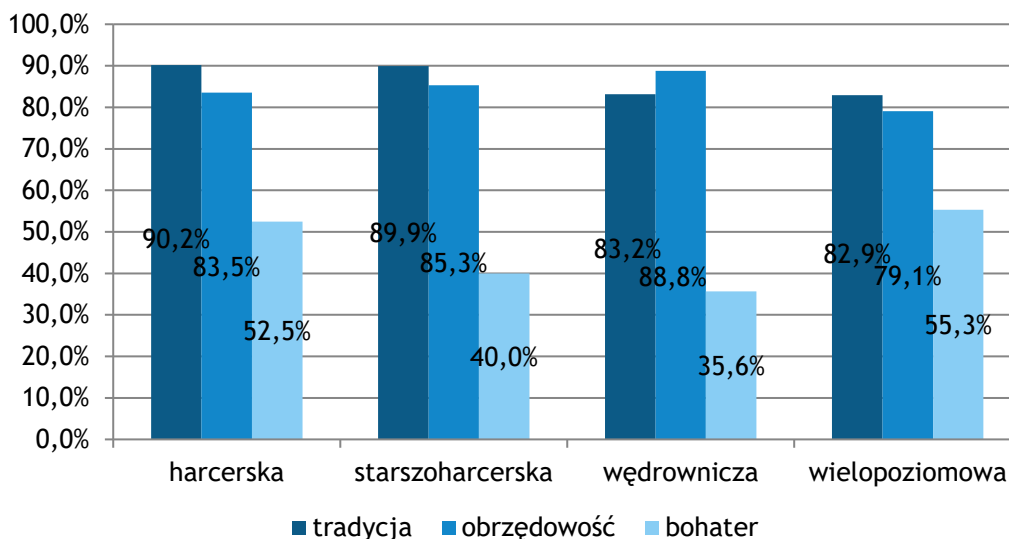
Zdecydowanie najmniej drużyn działających w szczepach występuje wśród drużyn wielopoziomowych. Jest to dość oczywiste, ze względu na fakt, że drużyny działające w szczepach częściej są w stanie zapewnić działalność jednostek w sąsiednich metodykach, a co za tym idzie - przekazywać do nich członków swojej jednostki, niż jednostki działające samodzielnie. Co najmniej połowa badanych drużyn, które należą do drużyn działających w jednej metodyce jest zrzeszona w szczepach - ponad połowa w przypadku drużyn harcerskich i prawie $\frac{3}{4}$ w przypadku wędrowniczych. Może to oznaczać, że drużyny wędrownicze najrzadziej działają jako samodzielne jednostki.

Znacznie więcej badanych stwierdziło, że w ich środowisku zachowany jest ciąg wychowawczy. Oznacza to, że nawet jeśli drużyna nie działa w szczepie, to często i tak drużynowi dbają o to, by w odpowiednim momencie przekazać członków swojej jednostki do drużyny działającej w kolejnej metodyce. Również w tym przypadku ten zwyczaj najrzadziej występował w drużynach wielopoziomowych (57,7%). Drużyny wielopoziomowe z założenia pracują w kilku metodykach, w związku z tym najrzadziej przekazują członków swojej jednostki do innych drużyn. W drużynach działających w jednej metodyce zwyczaj ten występował w przynajmniej $\frac{3}{4}$ jednostek (drużyny harcerskie) i nawet w ponad 90% jednostek (drużyny starszoharcerskie i wędrownicze).

Historia i obrzędowość

Drużyny pracują także z historią i obrzędowością. W badaniu postanowiono sprawdzić, czy drużyny faktycznie podtrzymują tradycje, obrzędowość i czy pracują z bohaterem. Wyniki przedstawiono na wykresie 4.

Wyk. 4. Aspekty związane z historią i obrzędowością

Okazuje się, że posiadanie bohatera drużyny nie jest popularne. Ponad połowa badanych (52,5%) stwierdziła, że ich drużyna nie ma bohatera drużyny. Wynika z tego, że niecała połowa ankieterowanych (47,5%) posiada bohatera drużyny - co jeszcze nie oznacza, że z nim pracuje. Częstość posiadania bohatera mogła zależeć w pewnym stopniu od metodyki, w której pracowała drużyna. Drużyny starszoharcerskie i wędrownicze posiadały bohatera rzadziej niż drużyny harcerskie i wielopoziomowe.

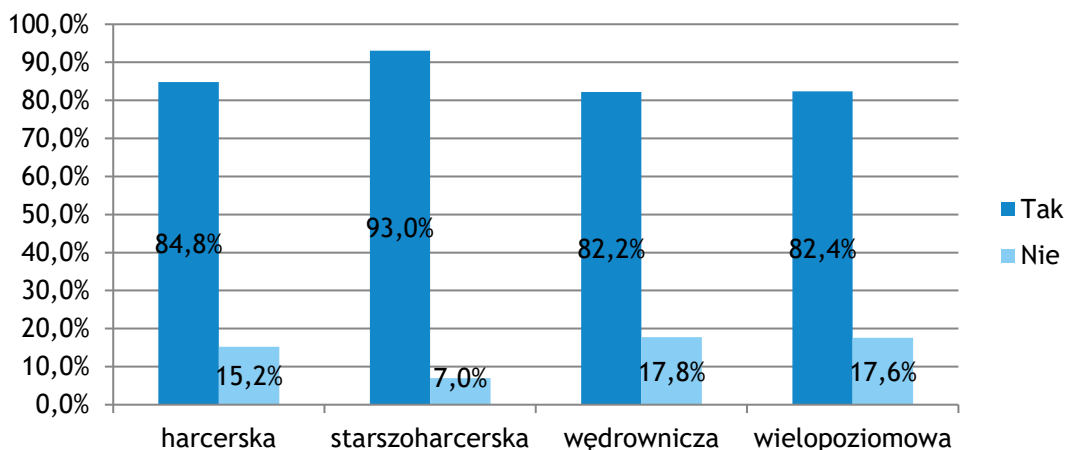
Zdecydowanie lepiej sytuacja wygląda w zakresie podtrzymywania tradycji związanych z historią drużyny. Te podtrzymuje prawie 9 na 10 badanych drużyn, niezależnie od metodyki w której działają.

Podobnie ma się sytuacja związana z obrzędowością drużyny. 83,7% respondentów przyznało, że ich drużyna posiada własną obrzędowość. W tym przypadku również nie zauważono różnic w zależności od metodyki drużyny.

Integracja

Drużyny funkcjonują w swoich środowiskach, szczepach, związkach drużyn oraz hufcach. Sprawdzone więc, czy drużyny integrują się z innymi środowiskami hufcowymi (Wyk. 5).

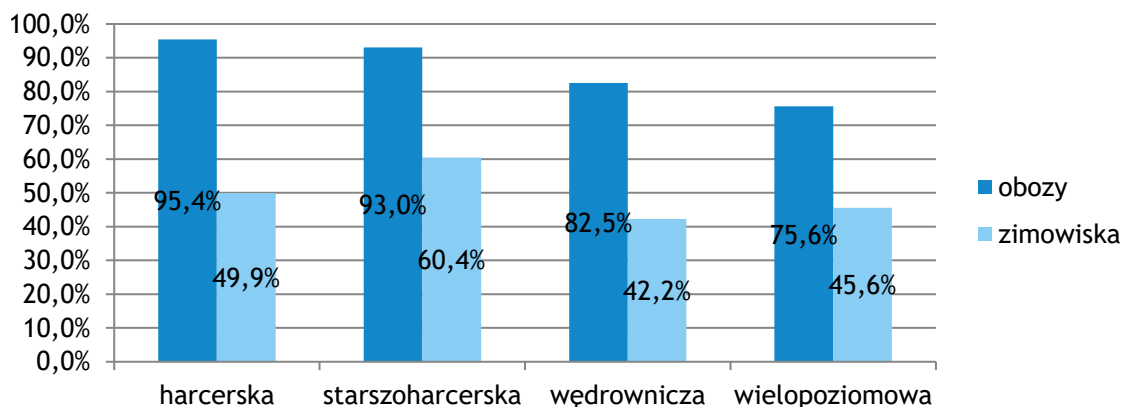

Wyk. 5. Integracja drużyn z innymi środowiskami w hufcu

Większość respondentów stwierdziło, że ich drużyna integruje się z innymi środowiskami w hufcu. Potwierdziło to 86,4% badanych. Drużyny integrują się z innymi środowiskami w hufcu niezależnie od metodyki w której działają.

HALiZ

Ważnym aspektem pracy drużyn jest podsumowanie rocznej pracy podczas obozu środowiska. Jak się jednak okazało, w znacznej części hufców funkcjonują obozy hufcowe (66,8%), a nie obozy drużyn czy szczepów. Przedstawiono to na wykresie 6.

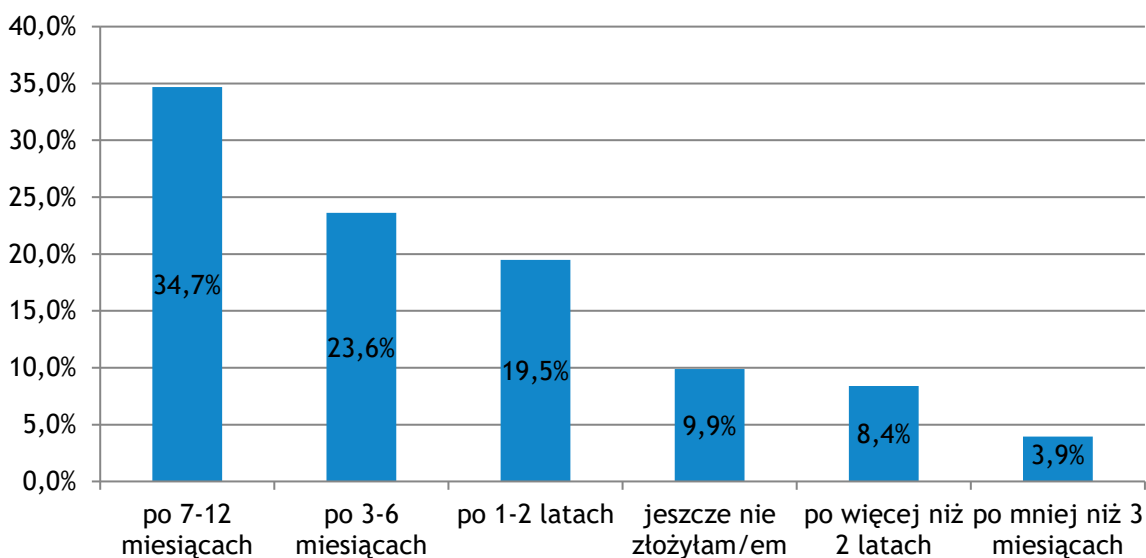
Wyk. 6. Funkcjonowanie w środowisku hufcowych akcji w ramach HALiZ

W większości środowisk funkcjonują obozy hufcowe. Są one organizowane prawie we wszystkich środowiskach harcerskich (około 90%), niezależnie od metodyki. Jedynie w drużynach wielopoziomowych są one rzadsze ($\frac{3}{4}$ badanych jednostek wielopoziomowych). Zdecydowanie rzadziej odbywają się hufcowe zimowiska - miało z nimi styczność około 50% badanych.

Instrumenty metodyczne

Harcerze wstępując do ZHP realizują próbę harcerza, po której składają Przyrzeczenie Harcerskie. Powinni je złożyć w pierwszym półroczu swojej przygody z harcerstwem. Badani jednak w bardzo zróżnicowanym czasie od wstąpienia do drużyny złożyli Przyrzeczenie Harcerskie (Wyk. 7).

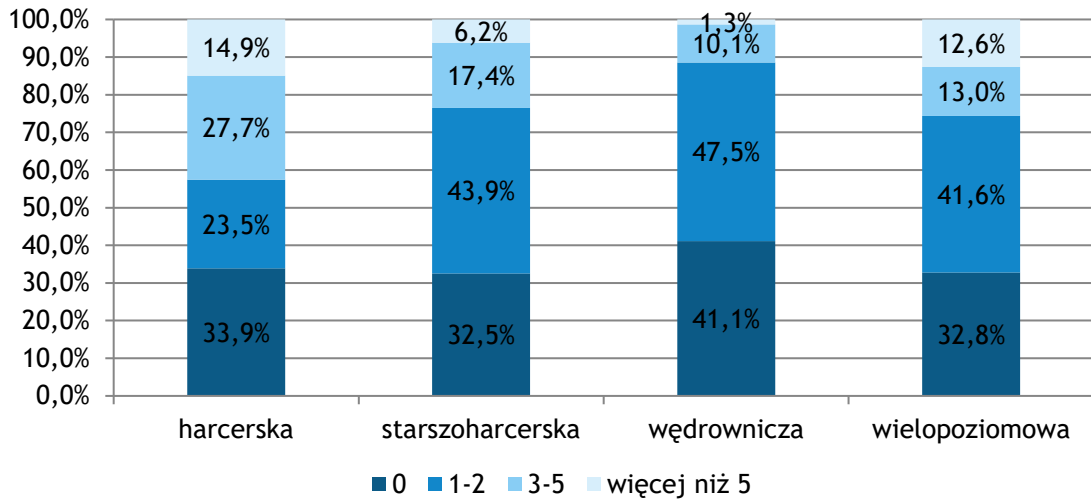

Wyk. 7. Czas pomiędzy wstąpieniem do drużyny a złożeniem Przyrzeczenia Harcerskiego

Najwięcej respondentów złożyło Przyrzeczenie Harcerskie po 7-12 miesiącach od wstąpienia do drużyny. Jedynie $\frac{1}{4}$ respondentów przeżyła ten moment po 3-6 miesiącach. Prawie 20% z nich złożyło Przyrzeczenie Harcerskie po 1-2 latach, a 8,4% - po ponad dwóch latach od wstąpienia do drużyny. Z drugiej strony, prawie 4% badanych złożyło Przyrzeczenie szybciej - po mniej niż trzech miesiącach.

Członkowie drużyn powinni również realizować zadania zespołowe, projekty starszoharcerskie oraz znaki służb (Wyk. 8).

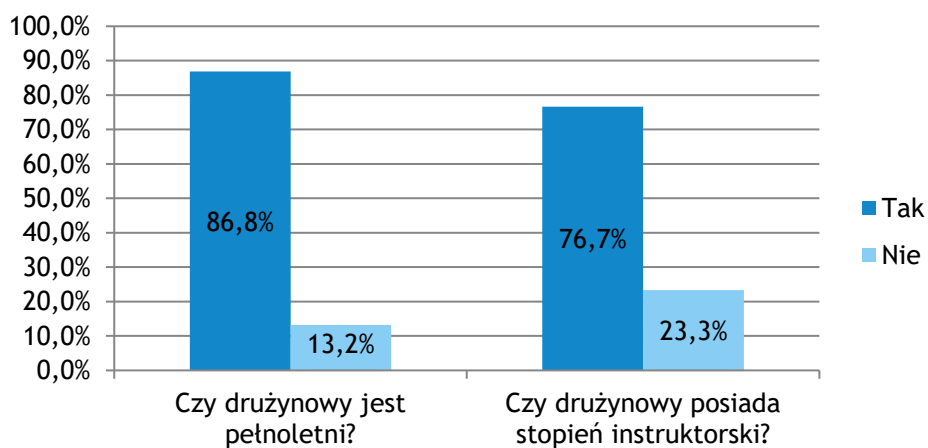

Wyk. 8. Zespołowe instrumenty metodyczne

Ponad 1/3 respondentów w ostatnim roku harcerskim nie brała udziału w zrealizowaniu ani jednego zbiorowego instrumentu metodycznego. Prawie połowa badanych wędrowników przyznała, że w ostatnim roku nie zrealizowała ani jednego znaku służby. Jest to o tyle ciekawe, że znaki służb są istotnym elementem pracy metodyki wędrowniczej. Natomiast ponad połowa wędrowników zrealizowała 1-2 znaki służb w ostatnim roku. Część badanych osób z metodyki harcerskiej (42,6%) w ostatnim roku zrealizowała 3 lub więcej zadań zespołowych. Jedynie respondenci należący do drużyn harcerskich realizowali aż tyle zadań. Jest to logiczne ze względu na fakt, że zadania zespołowe realizuje się zazwyczaj najkrócej z zespołowych instrumentów metodycznych.

Kadra drużyny

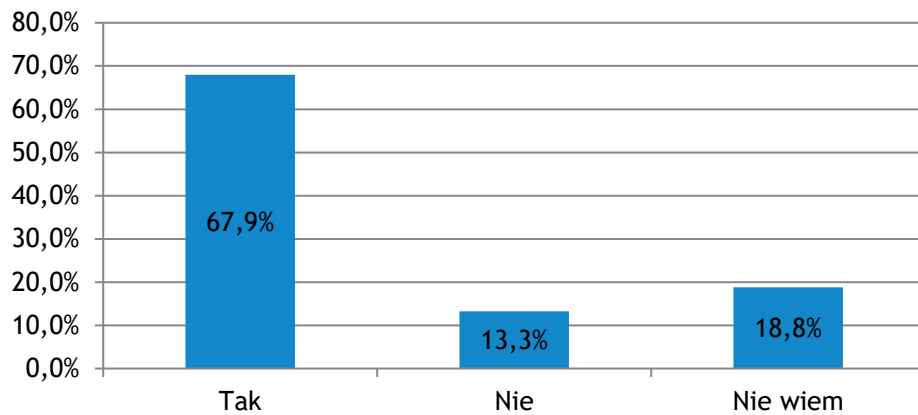
Sprawdzono również, jakie osoby pełnią funkcję drużynowego (Wyk. 9).

Wyk. 9. Profil drużynowego

Większość jednostek, do których należeli respondenci (86,8%) posiada pełnoletnich drużynowych. Niewiele mniej - $\frac{3}{4}$ z drużynowych, posiada stopień instruktorski.

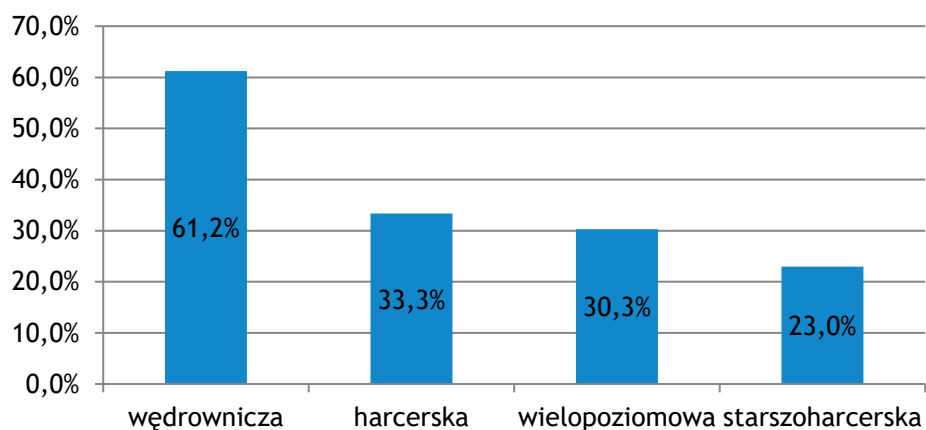
Wyk. 10. Zdobywanie stopni instruktorskich przez kadre drużyny

Prawie 70% respondentów stwierdziło, że kadra ich drużyny zdobywa stopnie instruktorskie. Oznacza to, że nie tylko drużynowi zdobywają stopnie instruktorskie, ale również motywują do tego kadre swoich drużyn. Co ciekawe, prawie 20% respondentów nie potrafiło stwierdzić czy kadra ich drużyny zdobywa stopnie instruktorskie czy też nie.

Działanie zastępów

Funkcjonowanie zastępów

Praca drużyny powinna opierać się na pracy zastępów i patroli. Zastępy harcerskie i starszoharcerskie powinny być małymi grupami, do których należą osoby jednej płci. Okazało się jednak, że zastępy w znacznej części jednostek są koedukacyjne (Wyk. 11).

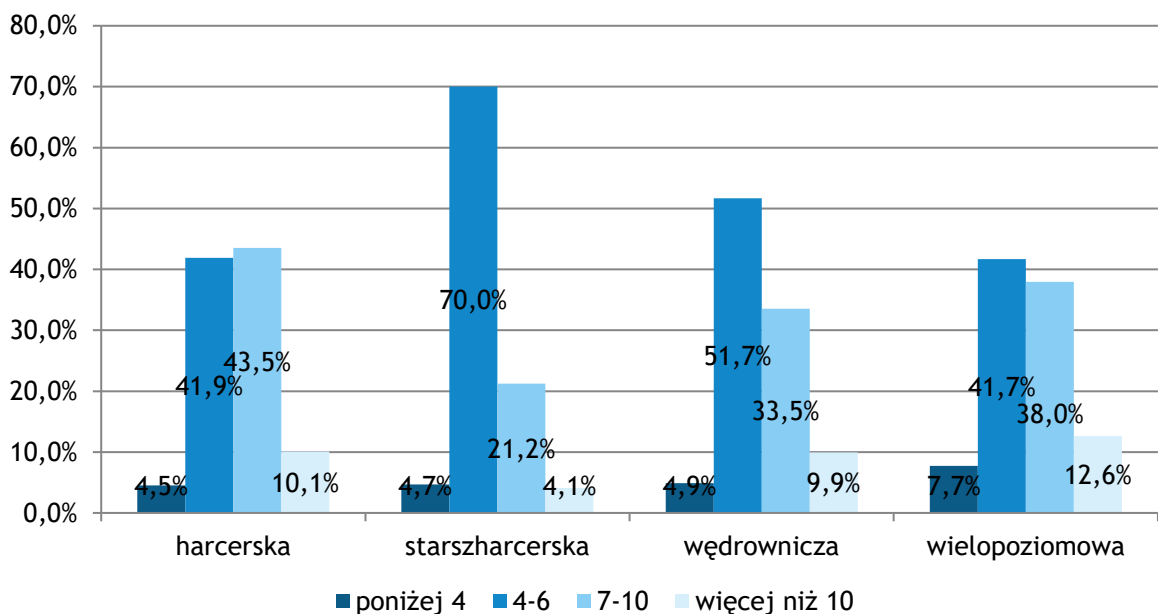

Wyk. 11. Zastępy i patrole koedukacyjne

Prawie $\frac{2}{3}$ badanych zastępów wędrowniczych jest zastępami koedukacyjnymi. Wynika to zapewne ze specyfiki drużyn wędrowniczych pracujących systemem różniącym się znacznie od innych metodyk pod względem podziału na zastępy. Jednak zastępy działające w pozostałych metodykach również stosunkowo często są koedukacyjne - do aż $\frac{1}{3}$ zastępów w drużynach harcerskich i wielopoziomowych. W przypadku drużyn wielopoziomowych, może wynikać to z faktu działania drużyny w kilku metodykach, w związku z tym dla drużynowego istotniejsze może być utworzenie zastępu działającego w jednej grupie metodycznej niż monopłciowego. Oznacza to, że ponad $\frac{2}{3}$ badanych zastępów działających w drużynach harcerskiej, starszoharcerskiej lub wielopoziomowej jest monopłciowych.

W zależności od metodyki, zastępy powinny mieć określoną liczbę osób (Wyk. 12).

Wyk. 12. Liczebność zastępów

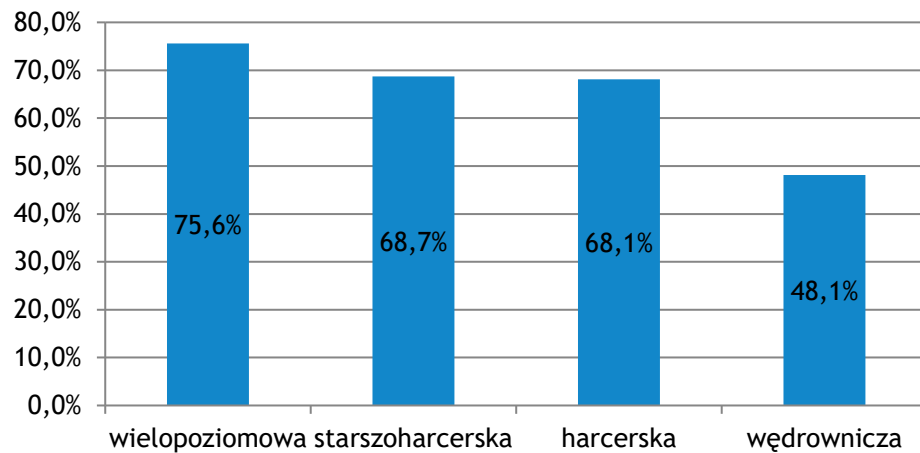
Zastępy w drużynach harcerskich i wielopoziomowych liczą najczęściej 4-10 osób, a w drużynach starszoharcerskich 4-6 osób. W drużynach wędrowniczych zastępy najczęściej skupiają 4-6 osób, niewiele rzadziej jednak zastęp składa się z 7-10 osób. Oznacza to, że liczebność zastępów w praktyce jest przeważnie zgodna z tą wynikającą z *Instrukcji tworzenia i działania gromady, drużyny, kręgu i klubu specjalnościowego* (według tego dokumentu, zastępy powinny liczyć od 5 do 8 osób)¹.

¹ [https://apps.powerapps.com/play/3aa72b2f-ee91-473f-833b-6f0085a13c18?tenantId=e1368d1e-3975-4ce6-893d-fc351fd44dcd&source=portal&screenColor=rgba\(105%2C%20180%2C%2069%2C%201\)&ID=2869](https://apps.powerapps.com/play/3aa72b2f-ee91-473f-833b-6f0085a13c18?tenantId=e1368d1e-3975-4ce6-893d-fc351fd44dcd&source=portal&screenColor=rgba(105%2C%20180%2C%2069%2C%201)&ID=2869) (18.08.2020)

Zbiórki zastępów

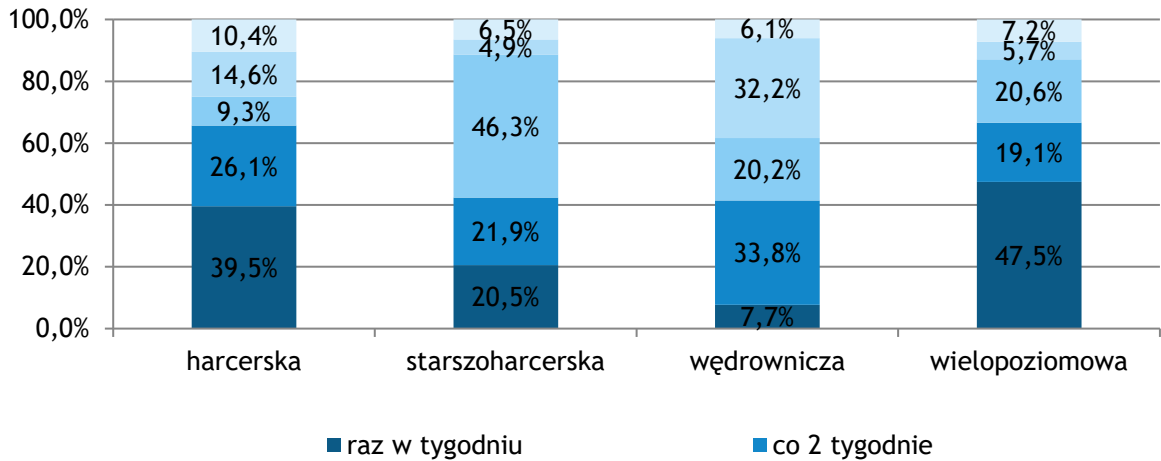
W drużynach zastępy powinny nie tylko istnieć, ale również działać. Wszyscy badani zgodnie stwierdzili, że w ich drużynie zastępy działają. W dalszej części okazało się jednak, że zastępy te faktycznie istniały we wszystkich jednostkach, jednak nie zawsze działały lub nie działały w sposób właściwy (Wyk. 13).

Wyk. 13. Regularność przeprowadzania zbiórek zastępów w podziale na drużyny

Najczęściej regularne zbiórki zastępów odbywają się w drużynach wielopoziomowych - aż w $\frac{3}{4}$ z nich. Może to wynikać z faktu, że drużyny te działają w więcej niż jednej metodyce, w związku z tym podczas zbiórek zastępów uczestnicy mają możliwość, której mogą nie mieć podczas zbiórek drużyny - pracy w swojej metodyce. W prawie 70% drużyn harcerskich oraz starszoharcerskich zbiórki zastępów odbywają się regularnie. Jedynie w prawie połowie drużyn wędrowniczych zbiórki zastępów odbywają się regularnie. Oznacza to, że w drużynach wędrowniczych regularne zbiórki zastępów odbywały się najrzadziej. Może to wynikać z faktu, że drużyny wędrownicze pracują często w patrolach zadaniowych, co może zmniejszać potrzebę regularnej pracy z zastępach. Warto w tym miejscu zastanowić się, co respondenci mieli na myśli określając zbiórki jako regularne. Przedstawiono to na wykresie 14.

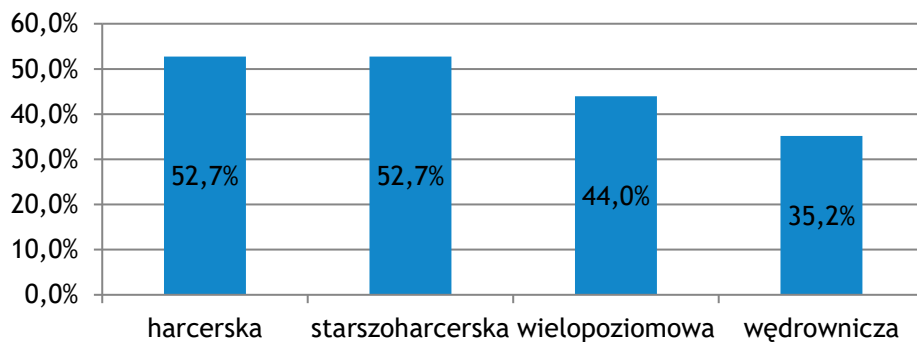

Wyk. 14. Częstotliwość odbywania się zbiórek zastępów

W prawie połowie drużyn wielopoziomowych zbiórki zastępów odbywają się raz w tygodniu, a w 20% - raz na 2 tygodnie. Oznacza to, że zbiórki zastępów faktycznie najczęściej regularnie odbywają się w drużynach wielopoziomowych.

Zastępy powinny działać samodzielnie, w tym mieć swoje zbiórki niezależne od zbiórek drużyny. Jednak, tylko w połowie zastępów zbiórki są zwoływane przez zastępowego, a drużynowy w nich nie uczestniczy. W ponad 1/3 zastępów - zbiórka zastępu jest elementem zbiórki drużyny lub też odbywa się równolegle ze zbiórkami innych zastępów. Często też członkom zastępu towarzyszy osoba pełnoletnia, co przedstawiono na wykresie 15.

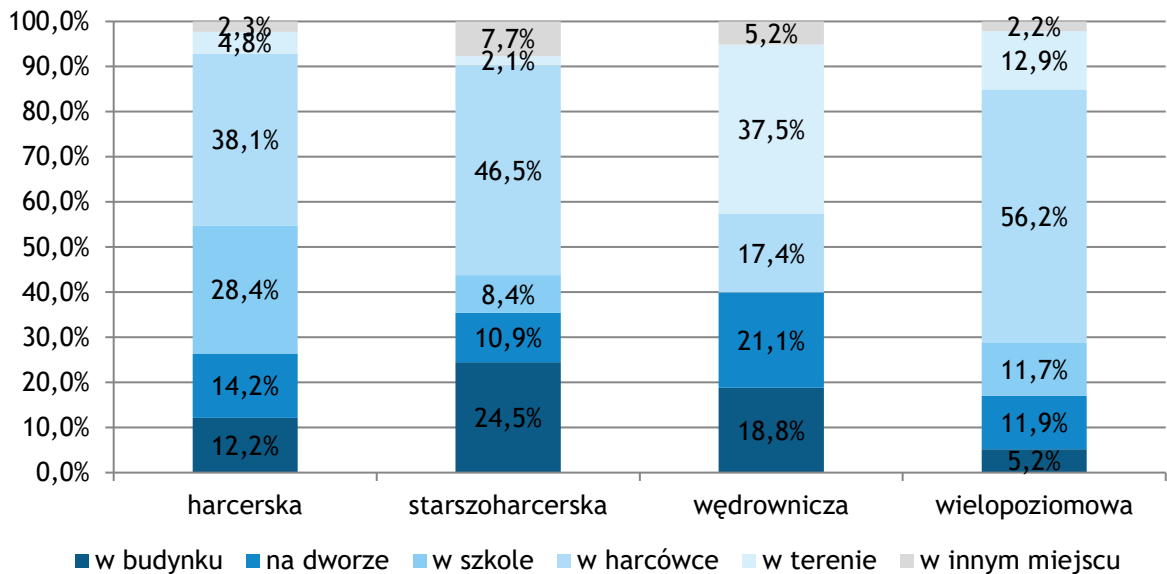

Wyk. 15. Towarzystwo osoby pełnoletniej podczas zbiórek zastępu

Połowie odbywających się zbiórek zastępów towarzyszy osoba pełnoletnia spoza zastępu. Najczęściej zdarza się to w zastępach wędrowniczych - prawdopodobnie dlatego, że członkowie zastępu mają już co najmniej 16 lat, a w składzie takiego zastępu często znajduje się pełnoletni wędrownik.

Zbiórki zastępów odbywają się zarówno na świeżym powietrzu, jak i w budynku (Wyk. 16).

Wyk. 16. Miejsce zbiórek zastępu

Pomimo tego, że harcerze powinni mieć jak największy kontakt z przyrodą, jak również z lokalnym środowiskiem działania, prawie 80% zbiórek zastępów odbywa się... w harcówce lub innym zamkniętym pomieszczeniu. Wyjątkiem są zastępy wędrownicze, które najczęściej organizują zbiórki w terenie (37,5%) lub na zewnątrz (21,1%). Zastępy działające w pozostałych metodykach z tych możliwości korzystają bardzo rzadko - jedynie 4,8% zastępów harcerskich i 2,1% starszoharcercerkich organizuje zbiórki w terenie.

Zastępy podczas swoich zbiórek podejmują różne aktywności, które zestawiono w tabeli 3.

Tab. 3. Aktywności podczas zbiórek zastępu²

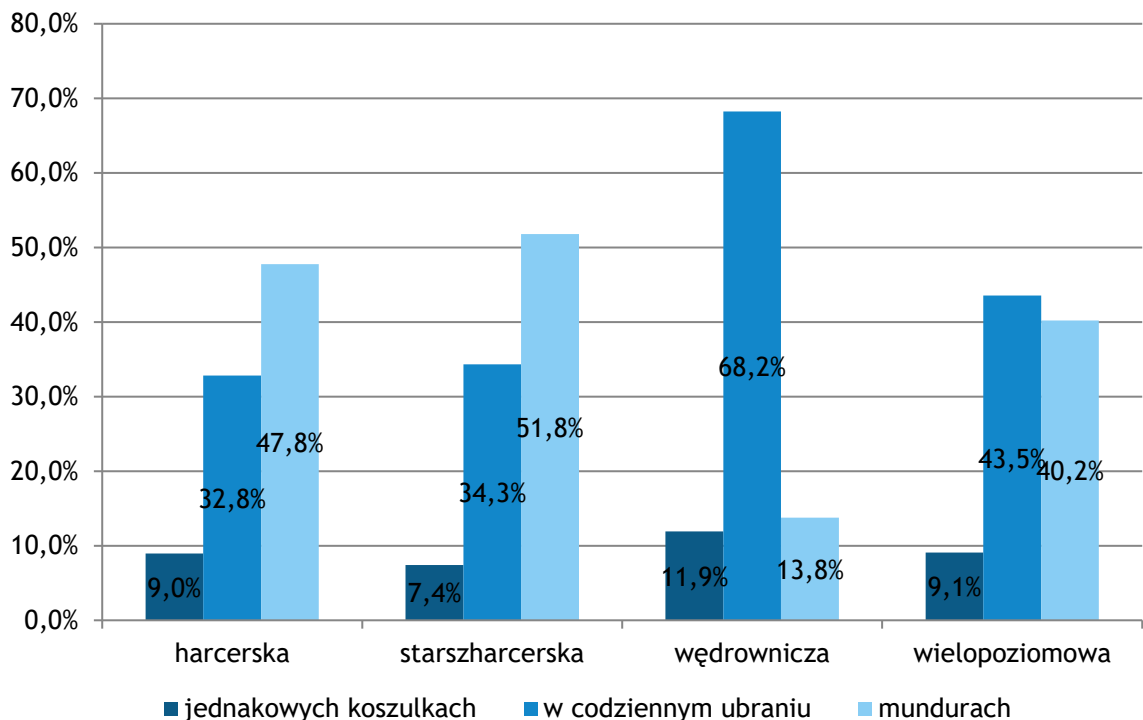
Drużyna/aktywność	harcerska	starszoharcerska	wędrownicza	wielopoziomowa	Razem
uprawianie sportu	11,6%	10,7%	8,2%	10,6%	11,0%
śpiewanie	33,8%	32,6%	38,8%	39,8%	35,5%
pląsanie	30,3%	31,1%	9,3%	29,8%	29,6%
gry terenowe	57,4%	45,5%	37,7%	58,9%	54,3%
gry w karty, gry planszowe	10,8%	14,4%	31,0%	14,4%	13,5%
gry w RPG	7,4%	1,2%	0,0%	6,0%	5,2%
używanie telefonów i komputera	7,5%	2,2%	0,0%	2,0%	4,3%
pełnienie służbę	10,7%	12,5%	56,7%	15,2%	14,1%
musztra	34,2%	26,4%	20,3%	33,8%	31,7%
udział w szkoleniach	12,1%	7,8%	20,3%	11,9%	11,3%
wyjścia np. do kina, teatru, na mecz	10,0%	11,5%	55,8%	15,1%	13,5%
nauka technik harcerskich	69,6%	62,3%	63,2%	70,1%	67,8%
ogniska	15,9%	9,3%	41,4%	16,9%	16,9%
inne	13,6%	21,2%	8,2%	22,9%	22,9%

² Liczby nie sumują się 100%, ponieważ respondenci mieli możliwość wyboru kilku odpowiedzi.

Podczas zbiórek zastępów najbardziej popularna jest nauka technik harcerskich. Czas na to przeznaczają prawie 70% zastępów. Niewiele rzadziej badani harcerze podczas zbiórek zastępu poświęcają czas na gry terenowe, które odbywają się w ponad połowie zastępów, zwłaszcza tych działających w drużynach harcerskich oraz wielopoziomowych. Trochę rzadziej respondenci zajmują się doskonaleniem musztry oraz śpiewaniem. Najrzadziej grają w RPG oraz używają telefonów i komputera. W zależności od grupy wiekowej, aktywności podczas zbiórek różniły się. Na przykład, badani wędrownicy rzadziej niż inni pływają, za to częściej grają w karty i gry planszowe. Zdecydowanie częściej pełnią też służbę, biorą udział w szkoleniach, uczestniczą w ogniskach czy też wychodzą do kina, teatru lub na mecz itp.

Członkowie zastępów nie zawsze uczestniczą w zbiórkach zastępu w mundurze (Wyk. 17).

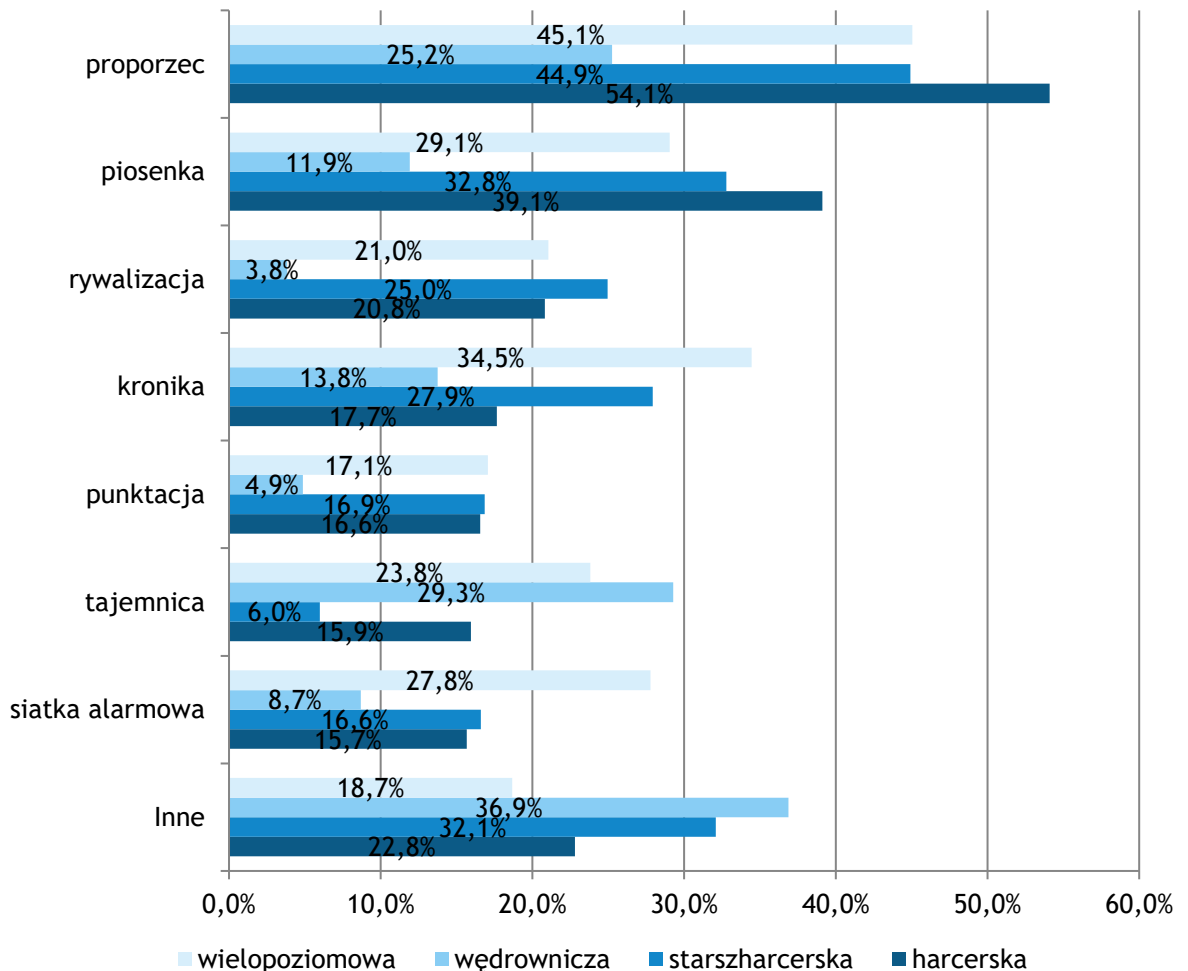
Wyk. 17. Ubiór podczas zbiórek zastępu

Tylko 45,3% badanych członków zastępów podczas zbiórek jest ubranych w mundury. W drużynach harcerskich oraz starszoharcerskich jest to najczęściej spotykany strój na zbiórce. W drużynach wielopoziomowych harcerze przychodzą na zbiórki zastępu w mundurze albo w ubraniu codziennym. W drużynach wędrowniczych zbiórki zastępów przeważnie odbywają się w ubraniu codziennym (68,2%). Niezależnie od metodyki, w której działała drużyna, zbiórki najrzadziej odbywają się w jednokolorowych koszulkach.

Obrzędowość zastępu

Sprawdzono również na ile rozwinięta jest obrzędowość zastępu. Większość zastępów posiadała swoją nazwę. Tylko 5,4% respondentów stwierdziło, że ich zastęp jej nie posiada. Badane zastępy posiadają również inne elementy obrzędowości takie jak porzecz, piosenka czy wewnętrzna rywalizacja zastępu (Wyk. 18).

Wyk. 18. Obrzędowość zastępu³

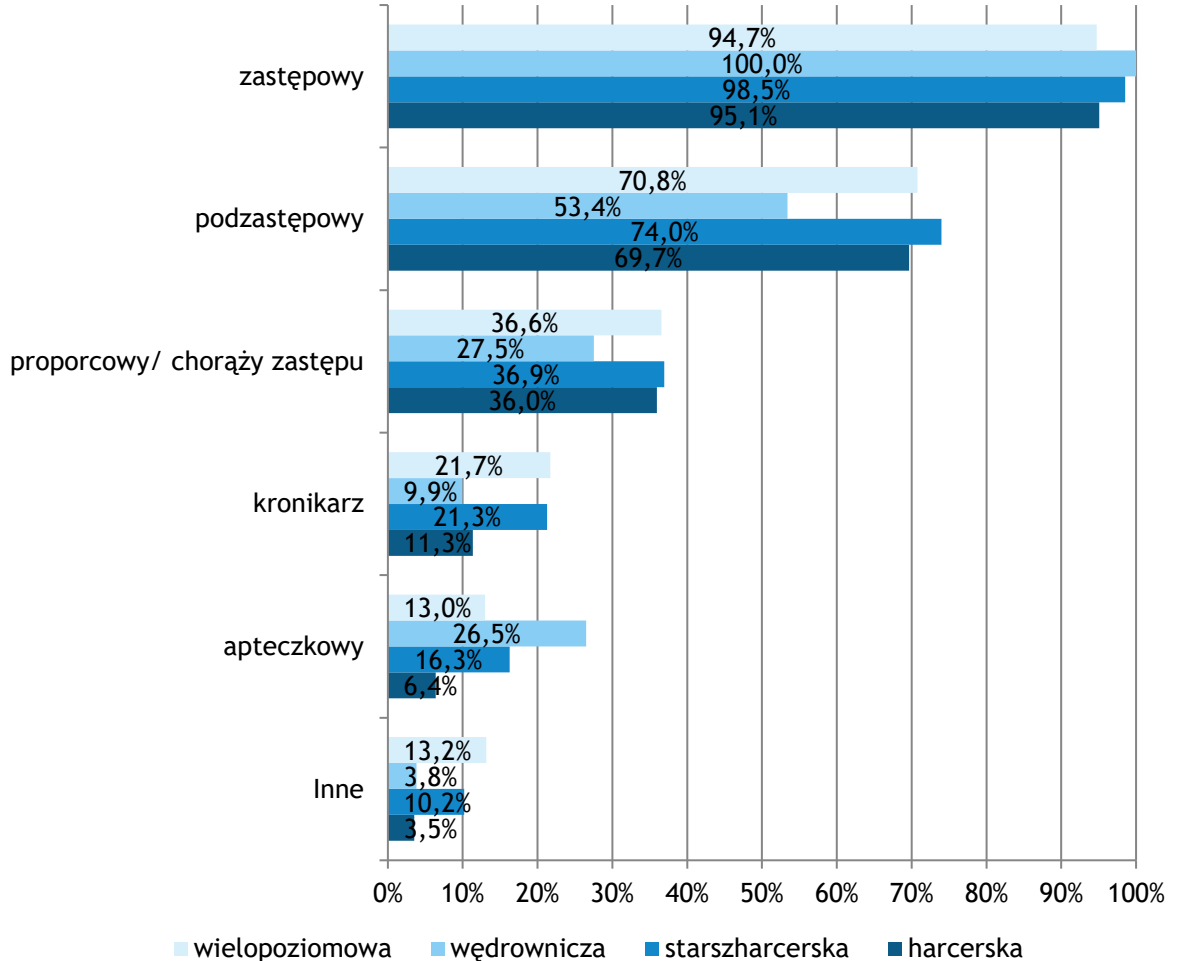
Prawie połowa wszystkich badanych zastępów posiada porzecz zastępu. $\frac{1}{3}$ ma piosenkę zastępu, a $\frac{1}{4}$ prowadzi kronikę zastępu. Najrzadziej zastępy prowadzą punktację zastępu oraz posiadają tajemnicę zastępu (16,4%). Znacznie mniej badanych zastępów wędrowniczych posiada wymienione formy - tylko $\frac{1}{4}$ z nich posiada porzecz, 11,9% - piosenkę, a 13,8% - kronikę. Najwięcej zastępów wędrowniczych ma za to tajemnicę zastępu (29,3%). Niektóre zastępy posiadają inne elementy obrzędowości jak okrzyk, powitanie, płas, logo, znaczek, szyfr, kolor, bransoletka, roślina czy maskotka zastępu.

³ Liczby nie sumują się 100%, ponieważ respondenci mieli możliwość wyboru kilku odpowiedzi.

Funkcyjni w zastępie

W zależności od zastępu ich członkowie posiadali różne funkcje (Wyk. 19).

Wyk. 19. Funkcje w zastępie⁴

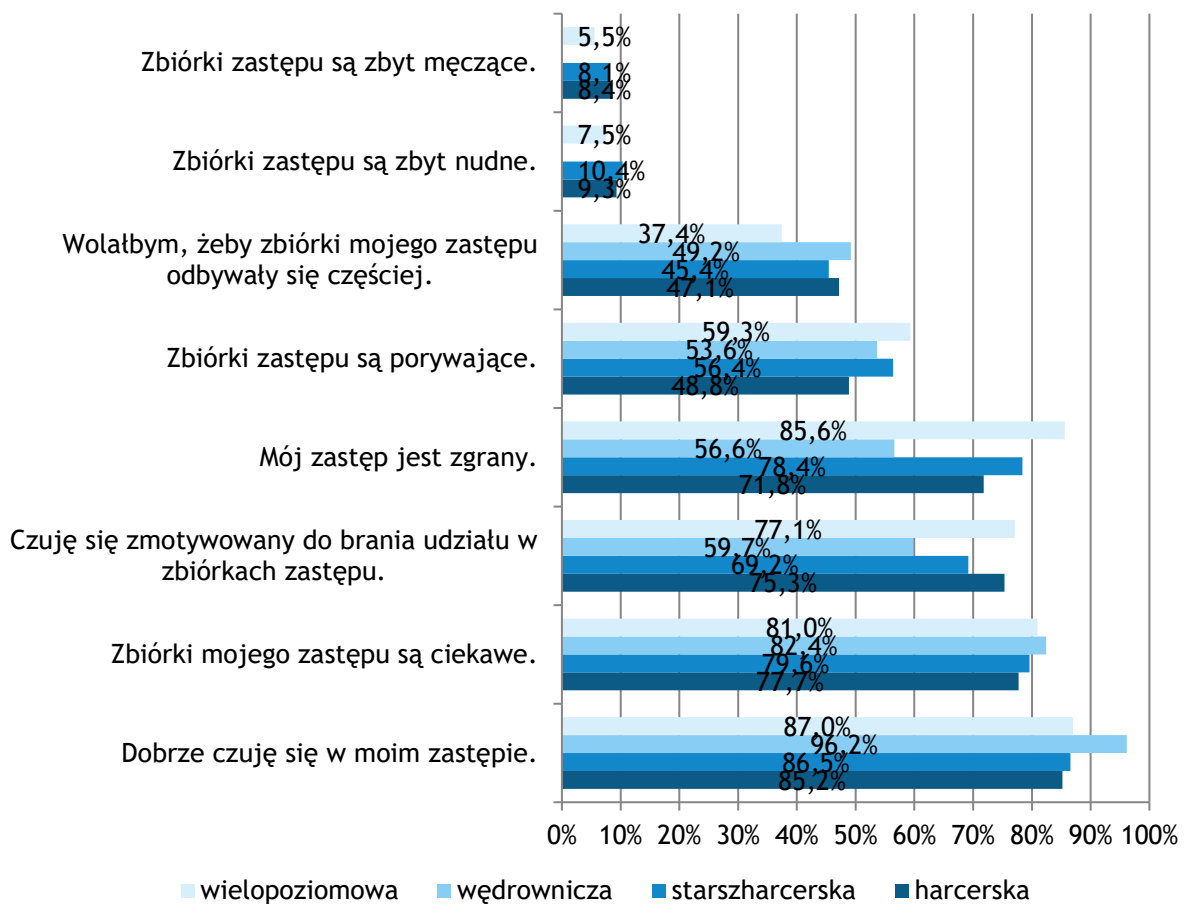
Zdecydowanie najwięcej badanych zastępów posiada swojego zastępowego. Co ciekawe, nie były to jednak wszystkie zastępy. W wielu zastępach (70,9%) znalazł się również podzastępowy, najrzadziej w zastępach wędrowniczych (53,4%). W ponad 1/3 zastępów jest proporcowy albo chorąży zastępu (jak napisano wyżej, prawie połowa zastępów posiada porzecz zastępu). Najrzadziej w badanych zastępach obecny jest kronikarz (16,7%) - pomimo tego, że 1/4 zastępów prowadzi kronikę - oraz apteczkowy (11,3%). Funkcja apteczkowego zastępu występuje najczęściej w drużynach wędrowniczych (26,5%). W zastępach występują czasem również inne funkcje, jak świecznikowy, opiekun maskotki, fotograf, webmaster, skarbnik, kwatermistrz czy kucharz zastępu.

⁴ Liczby nie sumują się 100%, ponieważ respondenci mieli możliwość wyboru kilku odpowiedzi.

Samopoczucie w zastępie

Respondenci dobrze czują się w swoich zastępach. W skali od 1 do 10, samopoczucie w zastępie ocenili średnio na poziomie 8,4. Najlepsze samopoczucie mają osoby należące do zastępów w drużynach wielopoziomowych - oceniły je średnio na 8,83, podczas gdy w drużynach działających w jednej grupie metodycznej oceniły je na poziomie średnio 7,75 (drużyny wędrownicze) i 7,89 (drużyny harcerskie i starszoharcerskie). Na wykresie 20 przedstawiono jak respondenci oceniają swoje samopoczucie w zastępie w różnych aspektach.

Wyk. 20. Ocena zastępu⁵

Większość osób czuje się dobrze w swoim zastępie. Stwierdziło tak prawie 90% członków zastępów. Najlepiej w swoim zastępie czują się wędrownicy. Większość badanych oceniła też zbiórki swojego zastępu jako ciekawe. Uznało tak prawie 80% harcerzy. $\frac{3}{4}$ badanych czuje się zmotywowanych do uczestnictwa w zbiórkach zastępu. Najmniej zmotywowani czują się wędrownicy (59,7% z nich czuło się zmotywowanych).

⁵ Liczby nie sumują się 100%, ponieważ respondenci mieli możliwość wyboru kilku odpowiedzi.

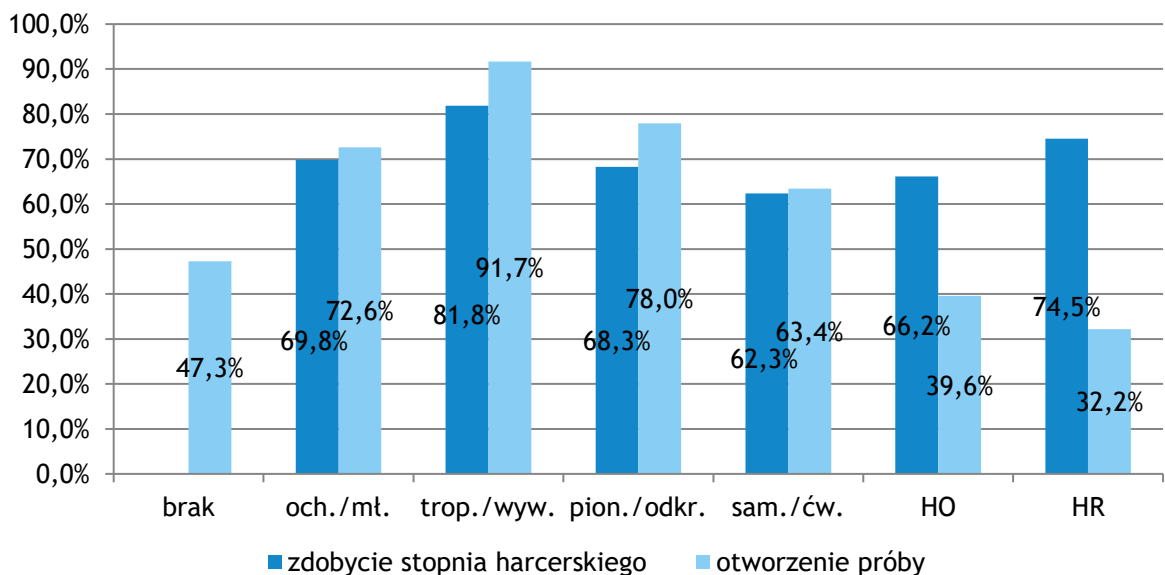

$\frac{3}{4}$ zastępów jest zgranych. Najmniej zgrane są zastępy wędrownicze (56,6% członków oceniło swój zastęp jako zgrany), a najbardziej - te działające w drużynach wielopoziomowych (85,6%). Chociaż $\frac{3}{4}$ badanych oceniło zbiórki zastępów jako ciekawe, to tylko połowa z nich uznała, że zbiórki zastępu są porywające. Prawie połowa z nich stwierdziła również, że chcieliby, żeby zbiórki zastępu odbywały się częściej.

Stopnie i sprawności

Stopnie harcerskie

Od momentu dołączenia do drużyny harcerze zdobywają stopnie (Wyk. 21). Jak to robią? Czy aby na pewno wszyscy rozwijają się poprzez zdobywanie stopni?

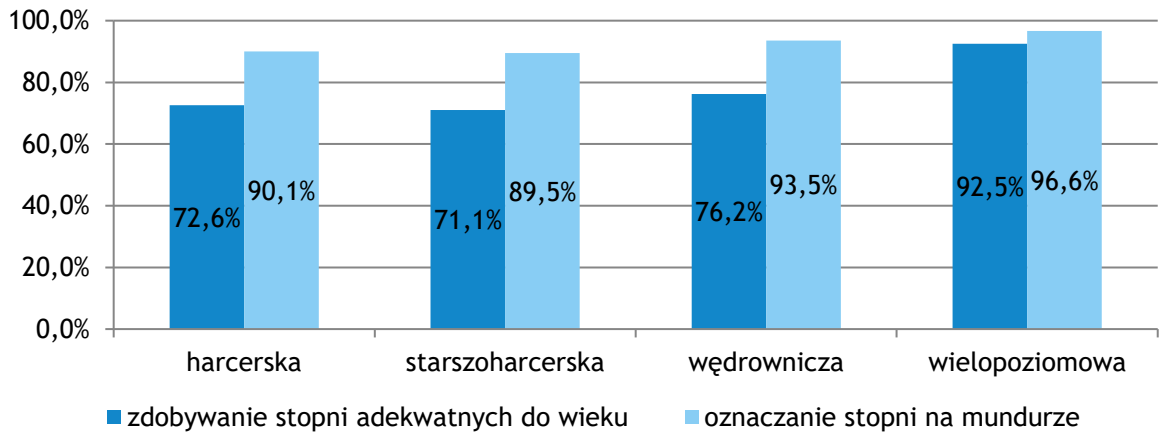

Wyk. 21. Zdobycie stopnia harcerskiego oraz otwarcie próby na stopień harcerski w ciągu ostatniego roku

Tylko 55,7% badanych w ostatnim roku zdobyło stopień harcerski, a $\frac{2}{3}$ otworzyło próbę na stopień harcerski. Co ciekawe, ponad połowa ankietowanych, którzy nie posiadali jeszcze żadnego stopnia harcerskiego w ciągu ostatniego roku nie otworzyła próby. Ponadto, jedynie 39,4% respondentów należących do drużyn wielopoziomowych zdobyło podczas ostatniego roku stopień harcerski i tylko połowa osób należących do drużyn wielopoziomowych otworzyła próbę. Dla porównania, w drużynach jednopozomowych około 60% badanych zdobyło stopień harcerski, a 60-70% - otworzyło kolejny.

Harcerze powinni zdobywać stopnie harcerskie adekwatne do ich wieku (Wyk. 22).

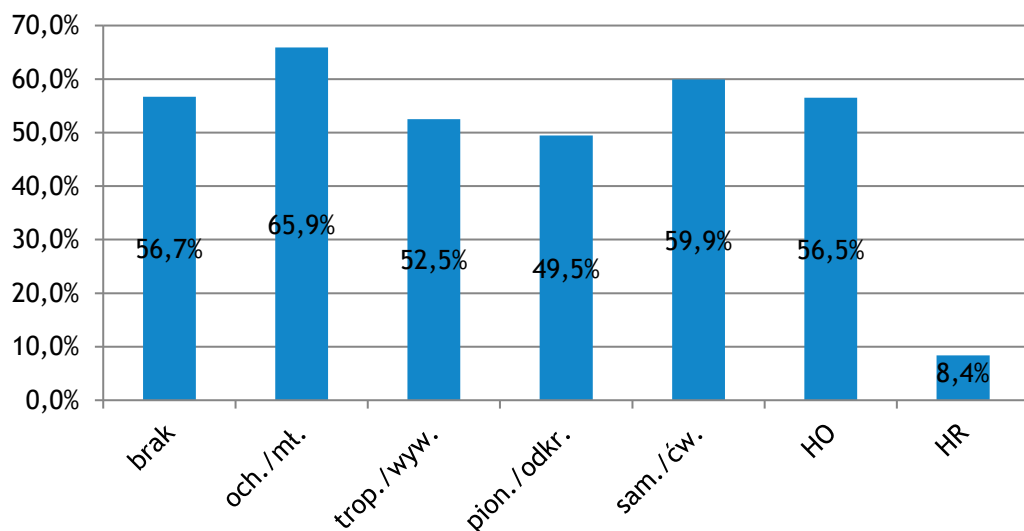

Wyk. 22. Stopnie harcerskie

W praktyce jednak nie zawsze tak się działo. W około $\frac{3}{4}$ badanych drużyn jednopoziomowych panowała zasada zdobywania stopni adekwatnych do wieku, natomiast w $\frac{1}{4}$ - nie. Co ciekawe, w ponad 90% badanych drużyn wielopoziomowych zdobywano stopnie adekwatne do wieku.

Ponad 90% badanych oznacza stopnie na mundurze.

Harcerze nie zawsze mieli taki sam stopień, jak ich rówieśnicy (Wyk. 23).

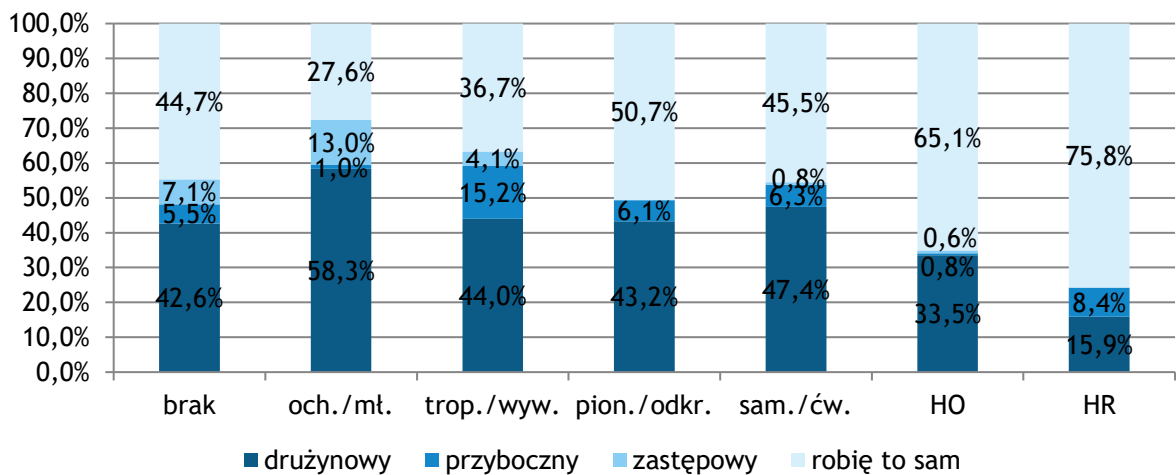

Wyk. 23. Posiadanie stopnia harcerskiego adekwatnego do stopnia rówieśników

Tylko 56,7% respondentów posiada taki sam stopień, jak ich rówieśnicy. Najwięcej badanych ochotniczek i młodzików (65,9%) posiada stopień harcerski adekwatny do rówieśników. Z drugiej strony, najmniej Harcerzy Rzeczypospolitej (8,4%) posiada stopień adekwatny do rówieśników.

Z kim harcerze układają swoją kartę próby (Wyk. 24)?

Wyk. 24. Osoba, która pomaga w ułożeniu karty próby na stopień harcerski

Najczęściej w ułożeniu karty próby pomaga drużynowy (45,5%). Częściej pomaga on przy rozpisywaniu prób na stopnie harcerskie i starszoharcerskie niż wędrownicze. Bardzo często ankietowani swoje karty próby układają sami (43,1%). Częściej sami układają swoje próby na stopnie wędrownicze niż na stopnie wcześniejsze. Przyboczni i zastępowi rzadko pomagają w ułożeniu karty próby.

Motywacja do zdobywania stopni harcerskich

Harcerze zdobywają stopnie z różnych powodów (Tab. 4).

Tab. 4. Motywacja do zdobywania stopni harcerskich ⁶

Powód/stopień	brak	och./mł.	trop./wyw.	pion./odkr.	sam./ćw.	HO	HR
dzięki temu się rozwijam	56,4%	65,7%	75,4%	80,9%	76,2%	78,6%	92,5%
jest to wyzwanie	49,7%	51,6%	73,2%	64,0%	64,2%	68,9%	91,6%
to coś ciekawego	34,1%	47,5%	46,2%	48,7%	42,7%	38,2%	24,7%
dobrze jest móc pokazać innym, że się rozwijam	24,6%	34,1%	32,8%	41,7%	37,9%	41,3%	16,3%
dla szpanu	8,2%	13,7%	5,7%	19,3%	11,4%	9,9%	8,8%
inni też zdobywają	6,2%	9,8%	4,3%	15,6%	6,0%	9,4%	0,0%
drużynowemu zależy, by wszyscy zdobywali stopnie	4,1%	8,8%	7,2%	14,7%	5,0%	7,0%	0,0%
inne	6,9%	3,6%	3,7%	5,3%	8,0%	18,1%	7,5%
żadne z powyższych	11,5%	1,7%	1,4%	7,4%	3,2%	4,0%	0,0%

⁶ Liczby nie sumują się 100%, ponieważ respondenci mieli możliwość wyboru kilku odpowiedzi.

Prawie $\frac{3}{4}$ badanych harcerzy stwierdziło, że zdobywa stopnie harcerskie, ponieważ dzięki temu się rozwija. Częściej jest to powód zdobywania stopni tropicielki/wywiadowcy oraz kolejnych - możliwe więc, że harcerze podczas pierwszego etapu działania w drużynie i zdobywania pierwszych stopni harcerskich, doceniają możliwość samorozwoju wynikającą ze zdobywania kolejnych. 61,0% badanych otwiera kolejne próby na stopnie, ponieważ są one dla nich wyzwaniem. W tym przypadku również jest to powód częstszy dla osób zdobywających stopień co najmniej tropicielki/wywiadowcy. 42,3% uważa, że to po prostu coś ciekawego. Najrzadszą motywacją do zdobywania stopni jest to, że zależy na tym drużynowemu (6,7%), jak również to, że inni również zdobywają stopnie (7,8%). Harcerze zdobywają też stopnie żeby: zmotywować do tego innych, móc zdobyć stopień instruktorski, sprawdzić się, eliminować swoje słabości, mieć wyższy stopień od pozostałych członków drużyny, stać się lepszym człowiekiem albo - bo wypada. Do zdobywania stopni harcerzy motywują też różne osoby (Tab. 5).

Tab. 5. Osoby motywujące do zdobywania stopni harcerskich⁷

Osoba	brak	och./mł.	trop./wyw.	pion./odkr.	sam./ćw.	HO	HR
drużynowy	44,2%	49,9%	48,9%	49,5%	39,9%	27,0%	15,9%
osoby z drużyny	37,2%	34,6%	37,0%	31,4%	26,0%	26,3%	17,2%
przyjaciele	30,2%	42,8%	29,2%	24,1%	32,1%	36,7%	42,3%
inne	11,5%	3,7%	15,0%	5,9%	11,2%	17,9%	0,0%
sam/sama się motywuję	28,6%	27,9%	19,2%	25,3%	27,2%	22,9%	33,5%

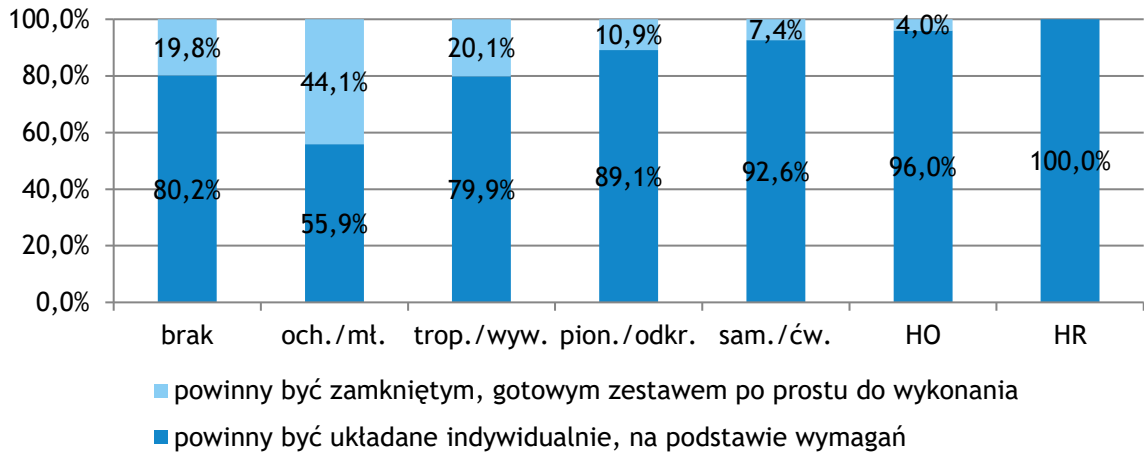
Najwięcej ankietowanych jest motywowanych do zdobywania stopni harcerskich przez swoich drużynowych - aż 44,3%. Zdecydowanie częściej są to osoby posiadające stopnie harcerskie i starszoharcerskie. Osoby posiadające stopień HO lub HR rzadziej zdobywają stopnie motywowane przez drużynowych (odpowiednio 27,0% i 15,9%). Około $\frac{1}{3}$ badanych jest motywowana przez innych członków drużyny lub przyjaciół. Tylko $\frac{1}{4}$ respondentów motywuje się do zdobywania stopni sama. Badanych harcerzy do zdobywania stopni harcerskich motywują również podopieczni przełożeni niebędący drużynowymi, autorytety z środowiska harcerskiego oraz historyczne, a także rodzina. Żaden respondent zaznaczając opcję „inne” nie napisał jednak, że do zdobywania stopni motywuje go zastępowy.

⁷ Liczby nie sumują się 100%, ponieważ respondenci mieli możliwość wyboru kilku odpowiedzi.

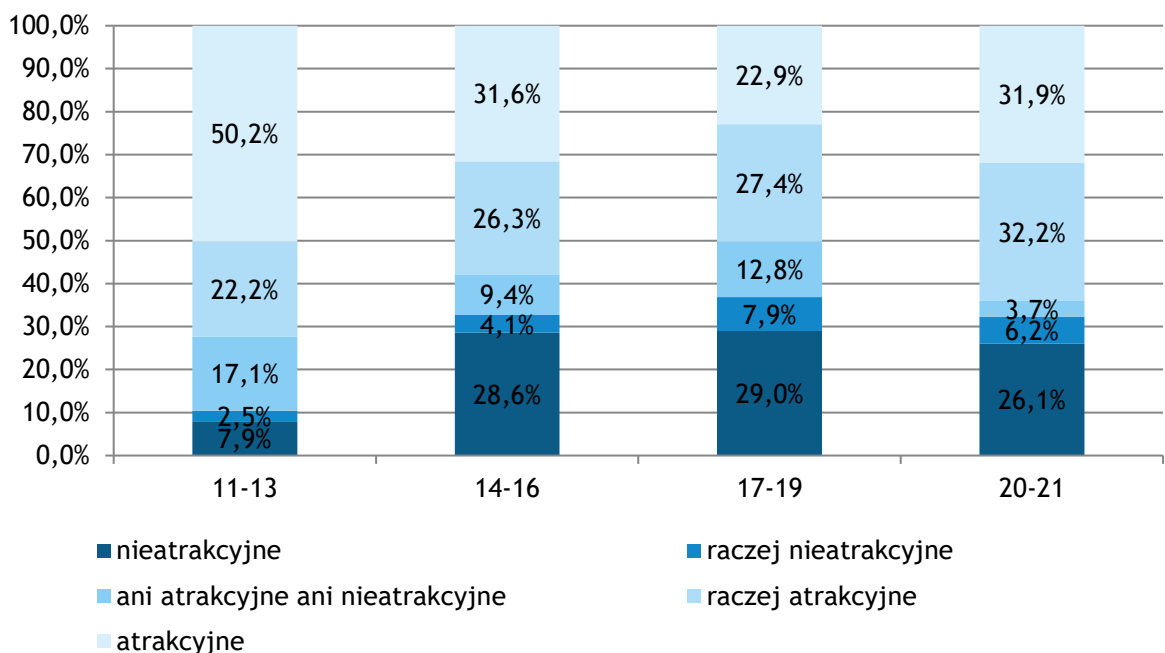
Atrakcyjność stopni harcerskich

62,4% respondentów uznało, że liczba wymagań na stopnie jest odpowiednia. 1/3 stwierdziła, że jest zbyt duża, a 2,2% - za mała (Wyk. 25).

Wyk. 25. Zadania na stopnie

Większość badanych uważa, że zadania na stopnie powinny być układane indywidualnie, na podstawie wymagań (80,7%). Ze stwierdzeniem, że powinny być one zamkniętym zestawem do wykonania częściej zgadzają się osoby posiadające stopnie harcerskie niż starszoharcerskie i wędrownicze - w przypadku stopni HO i HR, praktycznie wszystkie osoby skłaniały się do indywidualnego układania zadań.

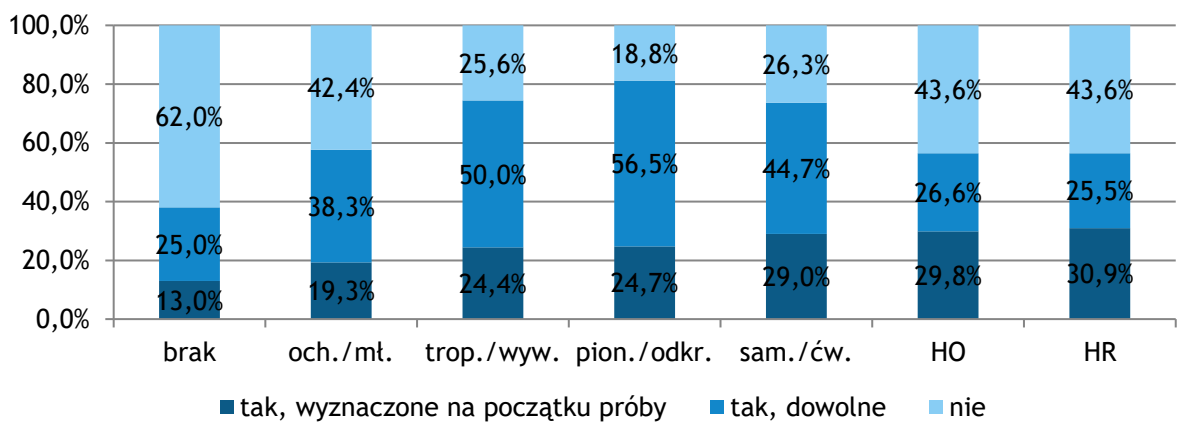
Wyk. 26. Atrakcyjność zdobywania stopni harcerskich

Dla 63,4% badanych zdobywanie stopni jest atrakcyjne, a 23,4% uważa to za nieatrakcyjne. Najrzadziej zdobywanie stopni jest nieatrakcyjne dla najmłodszych harcerzy - ta grupa najbardziej lubi zdobywać stopnie, a dla połowy z nich jest to atrakcyjne. Z kolei dla najstarszych harcerzy atrakcyjność zdobywania stopni spada - aż 26,1% z nich uważa, że nie jest to atrakcyjne, a tylko 31,9 % uważa, że jest to atrakcyjne.

Sprawności

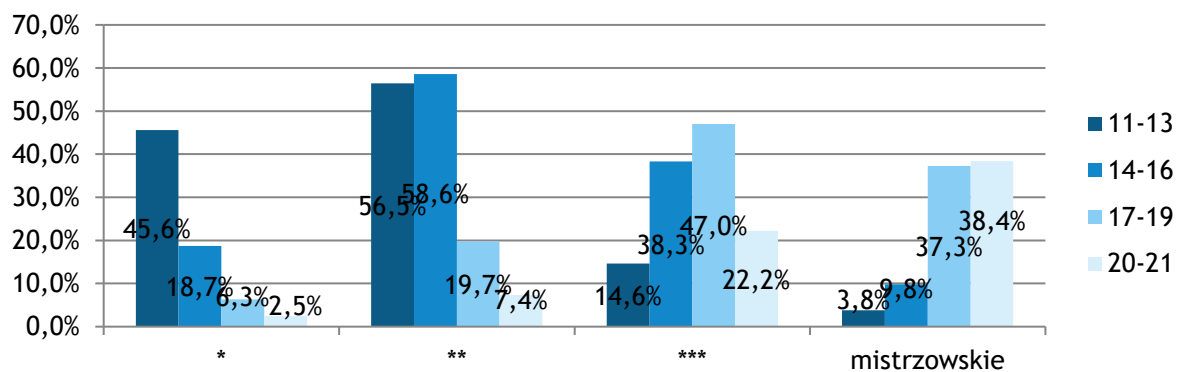
Podczas zdobywania stopni, harcerze powinni zdobywać również sprawności.

Wyk. 27. Zdobywanie sprawności podczas zdobywania stopni harcerskich

61,2% badanych harcerzy podczas zdobywania ostatniego stopnia harcerskiego bądź też tego aktualnie zdobywanego rzeczywiście zdobywało również sprawności. W 22,2% przypadków były to sprawności ustalone na początku próby, a w 39,6% - dowolne. 38,2% harcerzy nie zdobywała sprawności w ramach zdobywania swojego ostatniego stopnia harcerskiego bądź też tego aktualnie zdobywanego.

Harcerze zdobywali różne sprawności o różnym stopniu trudności (Wyk. 28).

Wyk. 28. Poziom zdobywanych sprawności

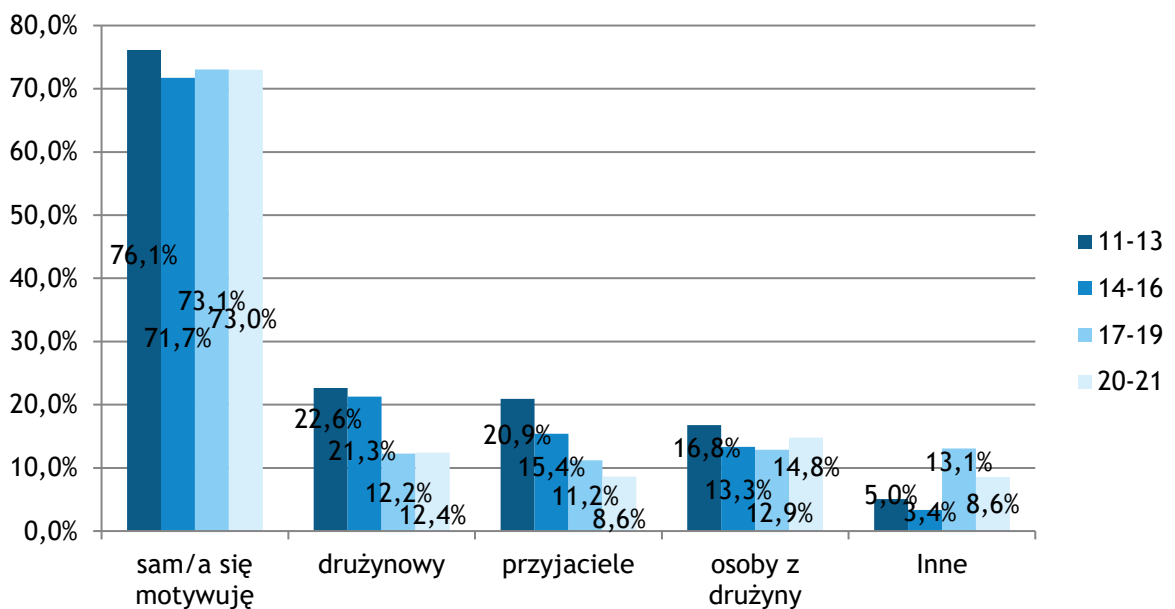

W ciągu ostatniego roku, 27,8% badanych harcerzy zdobyło co najmniej jedną sprawność jednogwiazdkową, prawie połowa - dwugwiazdkową, 28,4% - trzygwiazdkową, a 13,3% - mistrzowską. Wraz z wiekiem, coraz więcej harcerzy zdobywało sprawności trzygwiazdkowe i mistrzowskie - te sprawności zdobywali przede wszystkim wędrownicy. Harcerze i harcerze starsi najczęściej zdobywali sprawności jedno- i dwugwiazdkowe.

$\frac{3}{4}$ badanych oznacza zdobyte sprawności na mundurze.

Motywacja do zdobywania sprawności

Tak samo jak do zdobywania stopni, ankietowani harcerze są motywowani do zdobywania sprawności (Wyk. 29).

Wyk. 29. Osoby motywujące do zdobywania sprawności⁸

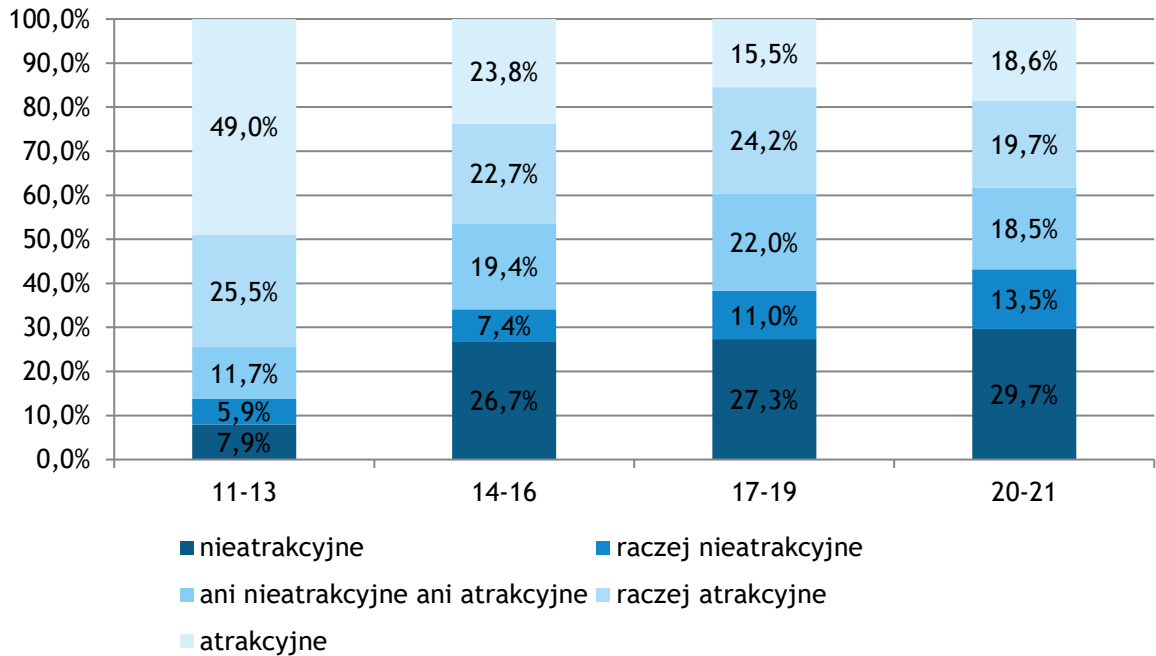
Najczęściej harcerze motywują się sami do zdobywania sprawności - dzieje się w tak w przypadku $\frac{3}{4}$ respondentów. 19,9% jest motywowanych przez drużynowego, a niewiele mniej - przez przyjaciół (16,8%) i przez inne osoby z drużyny (14,9%). Wędrownicy rzadziej są motywowani przez drużynowego oraz przyjaciół. Do zdobywania sprawności harcerze są też motywowani przez swoich przełożonych niebędących drużynowymi.

⁸ Liczby nie sumują się 100%, ponieważ respondenci mieli możliwość wyboru kilku odpowiedzi.

Atrakcyjność sprawności

Czy harcerze uważają zdobywanie sprawności za atrakcyjne (Wyk. 30)?

Wyk. 30. Atrakcyjność sprawności

Ponad połowa badanych harcerzy uznała, że zdobywanie sprawności jest atrakcyjne albo raczej atrakcyjne. Z kolei 26,2% - że jest raczej nieatrakcyjne albo nieatrakcyjne. Wraz z wiekiem harcerze coraz częściej stwierdzali, że zdobywanie sprawności nie jest atrakcyjne - uznało tak 7,9% osób w wieku 11-13 lat i aż 29,7% osób w wieku 20-21 lat. Ponadto, dla prawie połowy respondentów w wieku 11-13 lat zdobywanie sprawności jest atrakcyjne, a w wieku 20-21 lat - tylko dla 18,6%.

Podsumowanie

Podsumowując, większość drużyn działa jako jednostki koedukacyjne. Ponadto, niewiele drużyn pracuje ze specjalnościami. Niezbyt duża część drużyn jest zrzeszona w szczepach, pomimo tego w około $\frac{3}{4}$ jednostek zapewniony jest ciąg wychowawczy. Drużyny zazwyczaj pracują z obrzędowością i podtrzymują tradycje jednostek. O wiele rzadziej pracują jednak z bohaterem drużyny. Podstawowe jednostki organizacyjne zazwyczaj integrują się z innymi jednostkami hufca. Często również jeżdżą na hufcowe obozy.

Większość drużynowych badanych harcerzy okazała się być pełnoletnimi, a $\frac{3}{4}$ z nich posiada stopień instruktorski.

We wszystkich jednostkach zostały powołane zastępy, jednak w części przypadków zbiórki zastępów nie odbywają się regularnie. Część zastępów w ogóle nie ma swoich zbiórek. Zbiórki zastępów często odbywają się w budynku, szkole albo harcówce, rzadziej na zewnątrz czy w terenie. Zastępy mają rozwiniętą obrzędowość. Najwięcej zastępów posiada proporzec i piosenkę zastępu. Członkowie lubią zbiórki zastępów i chcą, by odbywały się one częściej, a w samym zastępie czują się dobrze.

Harcerze składają Przyrzeczenie Harcerskie najczęściej po 7-12 miesiącach od wstąpienia do drużyny. Zdarzają się sytuacje, że harcerze podczas roku harcerskiego nie zrealizują żadnego zbiorowego instrumentu metodycznego.

Harcerze nie zawsze zdobywają stopnie i sprawności. W ostatnim roku, stopień harcerski zdobyła tylko ponad połowa badanych harcerzy. Ponadto, około $\frac{1}{4}$ respondentów ma inny stopień niż ich rówieśnicy. Badani nie zawsze zdobywają stopnie adekwatne do ich wieku. Harcerze zazwyczaj zdobywają stopnie, ponieważ czują, że dzięki temu mogą się rozwijać. Często też są motywowani do tego, na przykład przez drużynowych. Niecałe $\frac{3}{4}$ badanych uważa, że zdobywanie stopni harcerskich jest atrakcyjne.

Większość harcerzy zdobywa sprawności w ramach realizacji prób na stopnie, choć nie jest to regułą. Harcerze przeważnie sami motywują się do zdobywania sprawności, czasem jednak są motywowani przez drużynowego, przyjaciół czy członków drużyny. Ponad połowa badanych harcerzy uważa, że zdobywanie sprawności jest atrakcyjne, zdecydowanie ich częściej jednak jest atrakcyjne dla harcerzy niż dla wędrowników.

Przedstawione w niniejszym raporcie wyniki badań, przeprowadzonych na Zlocie ZHP Gdańsk 2018, przyczyniły się do rozpoczęcia dyskusji nad jakością pracy metodą harcerską w drużynach.

Źródła internetowe

1. Instrukcja tworzenia i działania gromady, drużyny, kręgu i klubu specjalnościowego:
[https://apps.powerapps.com/play/3aa72b2f-ee91-473f-833b-6f0085a13c18?tenantId=e1368d1e-3975-4ce6-893d-fc351fd44dcd&source=portal&screenColor=rgba\(105%2C%20180%2C%2069%2C%201\)&ID=2869](https://apps.powerapps.com/play/3aa72b2f-ee91-473f-833b-6f0085a13c18?tenantId=e1368d1e-3975-4ce6-893d-fc351fd44dcd&source=portal&screenColor=rgba(105%2C%20180%2C%2069%2C%201)&ID=2869)
 (18.08.2020)

Spis tabel

Tab. 1. Liczba uczestników badania	3
Tab. 2. Metryczka	4
Tab. 3. Aktywności podczas zbiórek zastępu	15
Tab. 4. Motywacja do zdobywania stopni harcerskich	22
Tab. 5. Osoby motywujące do zdobywania stopni harcerskich	23

Spis wykresów

Wyk. 1. Profil drużyn	5
Wyk. 2. Drużyny specjalnościowe	5
Wyk. 3. Zachowanie ciągu wychowawczego	6
Wyk. 4. Aspekty związane z historią i obrzędowością	7
Wyk. 5. Integracja drużyn z innymi środowiskami w hufcu	8
Wyk. 6. Funkcjonowanie w środowisku hufcowych akcji w ramach HALiZ	8
Wyk. 7. Czas pomiędzy wstąpieniem do drużyny a złożeniem Przyrzeczenia Harcerskiego	9
Wyk. 8. Zespołowe instrumenty metodyczne	10
Wyk. 9. Profil drużynowego	10
Wyk. 10. Zdobywanie stopni instruktorskich przez kadrę drużyny	11
Wyk. 11. Zastępy i patrole koedukacyjne	11
Wyk. 12. Liczebność zastępów	12
Wyk. 13. Regularność przeprowadzania zbiórek zastępów w podziale na drużyny	13
Wyk. 14. Częstotliwość odbywania się zbiórek zastępów	14
Wyk. 15. Towarzystwo osoby pełnoletniej podczas zbiórek zastępu	14
Wyk. 16. Miejsce zbiórek zastępu	15
Wyk. 17. Ubiór podczas zbiórek zastępu	16
Wyk. 18. Obrzędowość zastępu	17
Wyk. 19. Funkcje w zastępie	18
Wyk. 20. Ocena zastępu	19
Wyk. 21. Zdobywanie stopnia harcerskiego oraz otwarcie próby na stopień harcerski w ciągu ostatniego roku	20
Wyk. 22. Stopnie harcerskie	21
Wyk. 23. Posiadanie stopnia harcerskiego adekwatnego do stopnia rówieśników	21
Wyk. 24. Osoba, która pomaga w ułożeniu karty próby na stopień harcerski	22
Wyk. 25. Zadania na stopnie	24
Wyk. 26. Atrakcyjność zdobywania stopni harcerskich	24
Wyk. 27. Zdobywanie sprawności podczas zdobywania stopni harcerskich	25
Wyk. 28. Poziom zdobywanych sprawności	25
Wyk. 29. Osoby motywujące do zdobywania sprawności	26
Wyk. 30. Atrakcyjność sprawności	27

